

תוכנית לימודים לימי הרחמים והסליחות

מנהלת נכבדה!

שלום רב

להלן טיוטה של תוכנית בית ספרית לימי הרחמים והסליחות, אשר לפיה תוכלנה המורות להיעזר בה ללמד את תלמידותיה.

נקודות אלו חשובות, לע"ד, שכל תלמידה תדע אותן.

נא לצלם עבור ציבור המורות!

הטיוטא מתמצתת עיקרי הדברים מר"ח אלול ועד לאחר יום הכיפורים.

הארות והערות רצויים!

בברכת שנה טובה

וכתיבה וחתימה טובה

מורה נכבדה !

בתכנון ההוראה לימי אלול ותשרי, יש לנו 2 מגמות משלימות:

האחת, ללמד מושגים, להעביר מסרים, ערכים שיובנו ויופנמו ע"י תלמידותינו ולשם כך עלינו להתאים אותם לגיל התלמידות ולנקודת המוצא שלהן. להשתדל לקרב אליהן את הדברים, ע"י סיפורים, משלים ודוגמאות מהחיים.

השנייה, להקיף את המכלול הרחב של הנושאים ולמנוע "חורים" הנוצרים מאי התייחסות לנושא לאורך כל שנות הלימודים.

משום כך, חשוב שכל בית ספר יבנה לעצמו תוכנית המביאה בחשבון את רקע התלמידות, מושגי יסוד הידועים להן, קצב הלימוד האופטימלי שלהן ומספר השעות שהמערכת מקציבה ללימוד.

שאלות מוצא שנשאל את עצמנו:

מה חשוב לתלמידה לדעת על : ...?

- נערוך רשימה ונציין בה קדימויות.

כמה זמן ראוי להקדיש לכל נושא?

- משתנה משנה לשנה בהתאם ללוח.

איך אטעים ואעריב לבנות את המסר ?

- כל האמצעים הדידקטיים מגוייסים...

איך אבדוק את רמת הקליטה, ההבנה וההפנמה?

- בדיקה מיידית, בשנה זו, ובדיקה חוזרת לעת זו, בשנים הבאות.

כדאי, שכל המורות הנוגעות בדבר, תכרנה את פרטי התוכנית. ממנה הן תלמדנה, מהן הנקודות המתחדשות לתלמידות השנה, ועל אלו נקודות יש רק לחזור ולוודא שהן מוכרות.

הלימודים בנושא החגים כוללים שלושה תתי נושאים:

1. השקפה - דברי התורה והנביאים, מאמרי חז"ל, שיחות גדולי ישראל ולקחים מוסריים .

2. הלכה - דינים הקשורים בחג, יש להדגיש את ההבדלים בין דין למנהג.

3. תפילה - הכרת מבנה התפילה, עיון בתפילות ובפיוטים המיוחדים לחג.

טוב להתייחס לייחודם של הימים גם בשיעורי ספרות, לשון, טבע (הרימון, התמר, ארבעת המינים) ציור ומלאכה.

בכיתות הנמוכות, כדאי לבנות עם הילדות לוח החודש, המתאים לשנה הנוכחית. יהיו בו ציונים של הימים המיוחדים לסוגיהם, צבועים בצבעים שונים: ימי חול, ערבי חגים, חול המועד, שבתות, חגים. לוח כזה, בפינה המפעילה נקנה לתלמידות כיתה א', היכרות בסיסית עם החודש. הילדות מסדרות בעצמן את הכרטיסיות לפי סדר כרונולוגי, ומתוודעות לדברים הקבועים ולאלה שמשתנים. בכיתה ב' תתייחס המורה לתאריכים ולאיותם של הימים. ובכיתה ג', אפשר לשלב את הלוח בשיעורי דינים, כשעוסקים בהלכות שבת, חג וחול המועד.

חודש אלול

הנושאים הכלולים

שמותיו של החודש וכינויו, רמזים ומשמעויות - חודש הרחמים והסליחות, אלול מהותו של החודש - ימי רצון. הסיבות לכך, מה נדרש מאתנו למעשה. אירועים היסטוריים בחודש אלול, והמשתמע מהם - תחילת בריאת העולם בכ"ה

בו, מ"ר שהה בשמי מרום, מיתת המרגלים בי"ז באלול.

התשובה - מצוות עשה מן התורה.

תשובה, תפילה וצדקה...

יש מקום להקדים לימוד עניני התשובה, לפני עשרת ימי תשובה, שכן, בין כסה לעשור מרובים הנושאים, וחבל לקצר בלימוד זה.

מנהגים:

תקיעת שופר - מתי? לשם מה? מה הן התזכורות הקשורות?

סליחות (לפי המנהג, לעדות המזרח ולעדות אשכנז) מתי? מדוע? ממי נלמד? מה אומרים?

אמירת "לדוד ה"

הוספת פרקי תהילים

דקדוק נוסף במצוות.

התרת נדרים. (בראש חודש אלול, או בערב ראש השנה).

אזכורי תפילה ואיחולים. כמכתבים, בע"פ.

הצעה לחלוקת הנושאים לפי כיתות

כיתה ב' - אלול, אני לדודי... חודש הרחמים והסליחות. מה עלינו לעשות? השפעת הקול השופר.

תפילה: חלקים מ"אבינו מלכנו".

כיתה ג' - אלול - ומל ה' את לבב... איש לרעהו... התשובה כמתנה, הביטוי המעשי של התשובה,

ותשובה ותפילה וצדקה...

כיתה ד' - אלול כימים סגוליים לרחמים, מאז עלה משה רבנו לקבל לוחות שניים, החיובים הנובעים

מכך, הקשר של השופר לעניין.

תפילה: לדוד ה'

כיתה ה' - אלול תחילת בריאת העולם והכנה למלכותו של הקב"ה, כיצד אנו ממליכים את השי"ת?

עיקרי התשובה ויישומם.

תפילה: קדיש, קדושה

כיתה ו' - דברי נביאים על התשובה. כפרה בזמן שבית המקדש היה קיים ובימינו. מדרכי התשובה,

מקומם של בעלי תשובה.

תפילה: אביבו מלכנו.

כיתה ז' - החסד שבתשובה, מדרגות התשובה, הל' תשובה לרמב"ם, פ"ז, הל' א'-ז'.
תפילה - פיוט, סליחות "במוצאי מנוחה".

כיתה ח' - פרק ב' בהל' תשובה לרמב"ם.
תפילה: י"ג מידות של רחמים

ערב ראש השנה

- * אין מברכין את חודש תשרי
- * בער"ה אין תוקעין בשופר
- * יש נוהגים להשתטח על קברות הצדיקים (קצש"ע-קכ"ט, י"ג)
- * נוהגים להתענות עד אחר מנוחה. מבקשים סליחה איש מרעהו.
- * נוהגים לעשות "התרת נדרים".
- * מסתפרים ומתרחצים ולובשים בגדי חג.

ראש השנה

הנושאים הכוללים:

מזל חודש תשרי והקשרו לראש השנה. שמות החודש - מקורות ומשמעויות
תאריך החג. מדוע נחוג יומיים?
שמות החג: כסה, יום הדין, יום תרועה, יום הרת עולם. מהויות ומשמעויות.
המקור לחג בתורה (במדבר כ"ט, א') מהי המצווה הכתובה בתורה?
מדוע לא מזכר יום הדין בתורה?
ענייני החג:

- * המלכת הבורא ית' - ובכן תן פחדך.. ותמלוך... מלוך על כל העולם... יום הדין- דין לענייני העולם הזה, ג' ספרים נפתחים, כבקרת רועה עדרו, דין בחודש של מצוות, פרק ג' בהל' תשובה.
- * יום הרת עולם - שנגמרה בריאת העולם, חטא אדם הראשון ונמחל לו. עלה במחשבה להנהיג העולם במידת הדין...
- * בראש השנה נפקדו האימהות - קריאה בתורה ובהפטרה.
- * בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים.
- * תקיעת שופר - גזרת הכתוב (במדבר כ"ט) רמזים (הל' תשובה פרק ג'), עשרה עניינים בתקיעת השופר (רס"ג).
- ולמעשה, מה עלינו לחשוב בזמן התקיעות?

הצעה לחלוקה לכיתות:

- כיתה א'** - ראש השנה, יום הדין, שמות ומשמעויות, מה יכולה ילדה קטנה לעשות?
- כיתה ב'** - המקור לחג בתורה, תפקידו של השופר. הרמזים בסימנים
- כיתה ג'** - בריאת העולם והמלכת הקב"ה, כוחה של תשובה.
- כיתה ד'** - ראש השנה, יום חסד, סליחה לאדה"ר, נפקדה שרה, יוסף הצדיק שוחרר מבית האסורים, דין בחודש של מצות
- כיתה ה'** - מדוע לא צוין יום הדין בתורה? "כסה", ותשובה ותפילה וצדקה...
- כיתה ו'** - עשרה רמזים בשופר - רס"ג, מובא בספר ה"תודעה".
- כיתה ז'** - יום הדין לכל באי העולם, הפרט והכלל, אחריות אדם למעשיו וחובת התשובה
- כיתה ח'** - תכלית הבריאה - המלכת הקב"ה, תשובה מאהבה ותשובה מיראה, מעכבי התשובה, עפ"י הל' תשובה להרמב"ם.

דינים

- אוכל נפש, מה בין שבת לחג? (חשוב במיוחד השנה)
- אין אומרים "הלל". מדוע?
- ההוספות והשינויים בראש השנה ובעשרת ימי תשובה, הדין אם שכחו...
- טיב השופר, זמן התקיעות וסדרן, מאה קולות.

מנהגים

- יש נוהגים להתפלל בגוו כפוף, ובעיקר חשוב להתפלל בלב כפוף ובדמעות.
- בלילה הראשון מברכים איש את רעהו. מדוע רק בליל ראשון?
- אכילת סימנים - פרוט
- אחר מנחה אומרים "תשליך" - ליד מקום מים.
- יהדר לחפש מחזור מדויק היטב, להתפלל מתוכו.

תפילה:

- מבנה התפילה: שחרית, קריאת התורה, תקיעות, מוסף, תשליך
- מוסף - תשע ברכות (ולא שבע, כבשבת וחג).
- יפה תפילת בנים, שדמעותיהן יותר חביבות, כי המה מהבל פיהם אשר אין להם חטא.

הצעה לפי כיתות:

- כיתה ב'** - שמות התפילות ומקומן במחזור, סימניות, מה תתפלל הילדה בבית? כיצד תתנהג בבית הכנסת?
- כיתה ג'** - נוסף סימניה לקריאת התורה, עיון בפרשת העקדה, ובסדר תקיעת השופר
- כיתה ד'** - עיון במוסף, ספירת הפסוקים (10), המשותף להם, בנות המתפללות בנוסח ספרד - מקומן

של התקיעות דמעומד, עיון בקריאת התורה (וה' פקד).
כיתה ה' - שינויים בתפילת ראש השנה שחל להיות בשבת. "ונתנה תוקף". עיון.
כיתה ו' - י "למנצח" ופסוקי "קרע שט"ן", המבנה של חזרת הש"ץ, מודים דרבנן.
כיתה ז' - מקורות הפסוקים במוסף, (תורה, כתובים, נביאים, תורה) ומשמעותם. פיוט "מלך עליון"
(אפשר וכדאי להאזין לשירה ואף לשיר עם הבנות כדי לעורר רגש)
כיתה ח' - באור ה"קדושה", פיוט "וכל מאמינים" "תשליך".

דינים

מאחר שרוב הבנות אינן מתפללות בבית הכנסת בקביעות, אפשר לנצל ימים אלו בהם בנות רבות פוקדות את בית הכנסת, וללמד מעט הלכות נצרכות בעניין.
כיתה א' - כללי; תקיעות, סימנים, תשליך
כיתה ב' - ג' - כיוון מעשי: כיצד תתפלל הילדה בבית? כיצד תתנהג בבואה לבית הכנסת? מה עושים כששומעים תקיעת שופר?
כיתה ד' - ההוספות והשינויים בראש השנה ובעשרת ימי התשובה.
כיתה ה' - קדושה וקדיש, בתוך בית הכנסת ומחוצה לו.
כיתה ו' - שבת וחג בתפילה, אין תוקעין בשבת, אין אומרים "אבינו מלכנו", הוספות של שבת.
כיתה ז' - דיני "אם שכח", בעניין התוספות בתפילה, הפסקות בתפילה,
כיתה ח' - יומא אריכתא וההשלכות ההלכתיות (סימן קכ"ט, כ"ג), גם בענייני בישול

צום גדליה

ג' בתשרי - יום צום גדליה - צום השביעי
צום שתקנו חכמים על הריגת גדליה בן אחיקם, אחר חורבן בית ראשון.
המשמעות: כבתה הגחלת האחרונה ששרדה אחר החורבן, גלות שארית ישראל, והריגת אלפים מישראל.
שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית המקדש
בכיתות הנמוכות המורה תספר על האירוע/ ובגבוהות, תאפשר ללמוד מן הנביא, מלכים ודברי הימים ואף להוסיף מהמפרשים.

דינים:

הצום נדחה כשחל בשבת.
מתענים מעלות השחר ועד צאת הכוכבים,
תפילה של תענית ציבור: בציבור; הש"ץ אומר "עננו", בין "גואל ישראל" ל"רפאנו", היחיד; אומר רק במנחה "עננו" ב"שומע תפילה".
קוראים בתורה "ויחל". (שמות ל"ב, י"א - י"ד, ל"ד, א' - י').
יחיד אומר "אבינו מלכנו" בשחרית ובמנחה (בערבית לפי המנהג). כמו בכל עשרת ימי תשובה.

עשרת ימי תשובה

הימים נקראים "בין כסה לעשור". - שם המעיד על מהותם ומנינם שבעה.
כל השנה, התשובה יפה לעולם, אבל בימים אלו היא יותר ומתקבלת מיד.
לכן; מרבים בתפילה ובתחנונים
מדקדקים במצוות יותר מכל השנה.
אין נישואים בימים אלו.
אם יש אפשרות להרחיב בנושא התשובה, הרי זה משובח.

שבת "שובה"

בערב שבת שובה, כדאי להזכיר לתלמידות את המיוחד בשבת זו ואת כוחה לתקן שבתות הרבה של
השנה שחלפה.
בכיתות הגבוהות יותר אפשר לעיין בהפטרה; "שובה ישראל".

ערב יום הכיפורים

כפרות - לפי המנהגים השונים ; תרנגול, דג או כסף לצדקה.
המשמעות של הכפרות.
נוסח הכפרות
מצווה להרבות בסעודה. אוכלים רגיל כסעודה הראשונה ורק בה.

תהליך הכפרה - בעברות שבין אדם לחברו.
לפני תפילת מנחה רוחצים ולובשים בגדי שבת.
בתפילת מנחה, אומרים וידוי, בסוף שמונה עשרה בלחש.
לעת ערב אוכלים "סעודה מפסקת".
נוהגים שהאב והאם מברכים את הבנים והבנות לפני ההליכה לבית הכנסת.

יום הכיפורים

נושאים נכללים

גילו ברעדה - יום של חסד וטובה רבה לאדם. חובת האדם לבוא בשערי תשובה, השמחה בהסרת הזוהמא.

עברות שבין אדם לחברו, אין יוה"כ מכפר עד...
האומר אחטא ואשוב...

עינויי יוה"כ מעלים את ישראל לדרגת מלאכים...

וידוי - "והתוודו את חטאתם" - מצוות וידוי מהתורה.

ומודה ועוזב ירוחם - לעומת "אשרי... כסוי חטאה", איך אנחנו מתביישים מלפני השי"ת, לפרט חטאינו!

..הלא זה צום אבחרהו...

אנא מפניך אברח - ספר יונה

אפשרות לחלוקה לפי כיתות:

כיתה א' - מצוות התשובה, איך מפיסים חברה?

כיתה ב' - האומר אחטא ואשוב.. קבלה אחת שאפשר לקיים

כיתה ג' - ספר יונה, החובה לחזור בתשובה

כיתה ד' - עברות שבין אדם לחברו..

כיתה ה' - מצוות וידוי, המחטיא את הרבים.. (צניעות !)

כיתה ו' - הלוא זה צום אבחרהו.

כיתה ז' - ספר יונה. בשלי כל הסער ...

כיתה ח' - אנא מפניך אברח...

תפילות:

תפילה זכה (יש נוסח לבנות)

כל נדרי

ברוך שם כמל"ו

וידוי הקצר

וידוי השלם

הזכרת נשמות

סדר העבודה

עלינו לשבח

מנחה - מפטיר יונה

נעילה

בכיתות הנמוכות, שוב, יכינו סימניות ל"כל נדרי", ל"שחרית", מוסף, קריאת התורה, מנחה, ונעילה.

(אם חלילה יש צורך גם "יזכור")

הבנות תדפדפנה במחזור בהנחייתה של המורה ותמצאנה את התפילות המוכרות להן. ואת שנלמדו לכבוד היום; וידוי, עלינו לשבח "אבינו מלכנו".

אפשרות חלוקה לכיתות:

כיתה ב' - ברוך שם

כיתה ג' - וידוי קצר

כיתה ד' - כל נדרי

כיתה ה' - וידוי השלם

כיתה ו' - נעילה, קבלת עול מלכות שמים ותקיעה אחת בשופר

כיתה ז' - תפילה זכה (לבנות)

כיתה ח' - סדר העבודה

דינים

איסור אכילה, שתיה, רחיצה ונעילת הסנדל

איסורי מלאכה וטלטול כבשבת - שבת שבתון

ילדות קטנות צריכות לאכול ולשתות ומוסיפות "יעלה ויבוא".

מנהגים:

נוהגים ללבוש בגדים לבנים, ואין מתקשטים בתכשיטי זהב.

יש הנוהגים לעמוד על רגליהם בערבית ואף ביום, כדי לדמות למלאכים. טוב להריח בשמים ולברך

עליהם, להשלים למאה ברכות.

במוצאי יום הכיפורים מזדרזים להתחיל בבניית הסוכה